

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора Дорошенка Е.Ю. на дисертаційну роботу Безмилова Миколи Миколайовича за темою: «Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)», яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт» (017 – Фізична культура і спорт) галузі знань 01 – Освіта / Педагогіка

Актуальність теми. Рецензоване дисертаційне дослідження присвячено розв'язанню актуальної наукової проблеми, яка стосується формування теоретико-методичних засад підготовки резерву національних команд з ігрових видів спорту (юнацьких і молодіжних збірних команд). Автором обґрунтовано необхідність використання інноваційних методичних підходів у процесі формування віддаленого та найближчого резерву національних збірних, що істотно поліпшить комплектацію національних збірних команд з ігрових видів спорту. Акцент зроблено на оптимізацію планомірної централізованої підготовки гравців у дитячо-юнацькому спорті з подальшою концентрацією найбільш перспективних спортсменів у національних юнацьких і молодіжних збірних командах країни. Автором окреслено можливі логістичні варіанти ефективної координації зусиль державних, громадських і приватних організацій і установ під час централізованої підготовки спортсменів в умовах широкої глобалізації ігрових командних видів спорту. Враховуючи, високий рівень конкуренції в ігрових видах спорту та їх комерціалізацію на сучасному етапі розвитку спорту як елементу субкультури суспільства, констатуємо також своєчасність проблематики дослідження, яку викладено у дисертації М.М. Безмилова.

Вищезазначене вимагає принципово нових методичних підходів до формування теоретико-методичних засад підготовки резерву національних

збірних команд в ігрових видах спорту. Станом на сьогодні, відсутня остаточно сформована системи знань стосовно підготовки резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, а практичні технології підготовки гравців у резервному спорті мають значні можливості для подальшого вдосконалення. Такий стан речей додатково свідчить про актуальність, своєчасність, теоретичну і практичну значущість проблематики дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016-2020 рр. за темою 2.34 «Технологія відбору і орієнтації спортсменів-початківців в різних видах спорту» (№ державної реєстрації 0113U003916), за темою 2.27. «Вдосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів в сучасних умовах інтенсифікації змагальної діяльності» (№ державної реєстрації 0117U000806), за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0116U001628) та відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021-2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0121U108185).

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається з анотацій, вступу, восьми розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, що містить 577 посилань, і додатків. Загальний обсяг – 581 сторінка.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, сформульовано структурні компоненти – мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наведено позиції наукової новизни одержаних результатів, представлено практичну значущість.

У розділі 1 автором дисертації наведено проблемну ситуацію у системі підготовки спортсменів, розглянуто кількісно-якісні характеристики процесу підготовки резерву в ігрових видах спорту, визначено передумови та особливості формування системи підготовки резерву національних збірних команд України, узагальнено досвід багаторічного відбору та орієнтації багаторічної спортивної підготовки, окреслено сучасні методичні підходи до управління підготовкою

резерву національних збірних команд України.

У розділі 2 автором представлено методи, специфіку їх використання та описано організацію дослідження. Визначено контингент дослідження і представлено його характеристику. Вибір зазначених методів дослідження є адекватним, з точки зору реалізації сформульованих завдань.

У розділі 3 автором наведено матеріал, який присвячений вивченню світовому досвіду підготовки резерву у баскетболі, визначенню провідних чинників успішності та критеріїв відбору у спеціалізовані баскетбольні центри. Автором проаналізовано структуру підготовки резерву у США, країнах Балканського регіону та Європи, Ізраїлю, Австралії, Туреччини, Китаю, країн Африки.

У розділі 4 автором визначено передумови формування якісного резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, обґрунтовано зміст багаторічної підготовки гравців в ігрових видах спорту, охарактеризовано проекти з підготовки спортивного резерву з баскетболу у різних країнах світу, проаналізовано динаміку результатів юнацьких збірних команд України на чемпіонатах Європи у за період 2004-2022 рр. Також у розділі наведено провідні завдання, принципи, концепцію, форми і компоненти забезпечення системи підготовки юнацьких збірних команд України з ігрових видів спорту, запропоновано план-графік організації етапних зборів юнацьких збірних команд протягом календарного року, обґрунтовано його доцільність, визначено напрями планування та періодизації, спортивного відбору, орієнтації та комплексного контролю у процесі багаторічної підготовки резерву національних збірних команд.

У розділі 5 наведено сучасні методичні підходи до використання провідних чинників і критеріїв відбору гравців на різних етапах багаторічної підготовки, обґрунтовано доцільність використання розширеного списку кандидатів у збірні команди, запропоновано практичні механізми організації відбору та ротації гравців під час комплектації складів збірних команд. Крім цього, обґрунтовано алгоритми визначення модельних показників підготовленості баскетболістів,

визначення їх перспективності та особливості впливу поточного рівня інтегральної підготовленості гравців на перспективи потрапляння до складу (стартового, основного, розширеного) юнацьких збірних команд.

У розділі 6 автором сформовано сучасні методичні підходи до планування та програмування тренувального та змагального процесу юнацьких команд у процесі підготовки резерву національних збірних команд, надано примірний розподіл тренувальних і змагальних навантажень, наведено рекомендоване співвідношення видів підготовки для баскетболістів юнацьких збірних команд у системі підготовки резерву національних збірних команд. Також автором запропоновано уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки, визначено спрямованість і послідовність засобів з урахуванням спрямованості фізичної підготовки у підготовці резерву національних збірних команд, узагальнено схеми техніко-тактичних дій та їх комбінаторних поєднань, які моделюють структурні елементи змагальної діяльності та охарактеризовано специфіку підготовки юнацьких національних збірних команд з ігрових видів спорту під час тренувальних мікроциклів.

У розділі 7 автором поданий матеріал, який присвячений реалізації завдань комплексному контролю у системі підготовки резерву для національних збірних команд України з ігрових видів спорту, визначено напрями спрямованого використання результатів комплексного контролю у підготовці баскетболістів кадетських і молодіжних збірних команд України, проаналізовано результати тестування з видів підготовленості. За критеріями і напрямками комплексного контролю проаналізовано змагальну діяльність баскетболістів юнацьких національних збірних команд.

У розділі 8 автором представлено аналіз, узагальнення та систематизацію результатів проведеного наукового дослідження. Представлено провідні концептуальні напрями підготовки резерву національних збірних команд України з ігрових видів спорту на основі даних опрацьованої наукової літератури і результатів власних експериментальних досліджень.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, які

сформульовані у дисертації, полягає у сукупному використанні автором:

- вчення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою відповідних методів і технологій дослідження; використання загальнонаукових принципів теоретичних та експериментальних досліджень для обґрунтування проблемної ситуації – остаточної незавершеності системи наукових знань про теоретико-методичні основи підготовки резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту; використання системного підходу, який передбачає розгляд багаторічного процесу підготовки резерву національних збірних команд як складного та цілісного об'єкта наукового пізнання;

- теоретичних концепцій і методичних положень загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів, системи багаторічного вдосконалення підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу);

- використання адекватних методів дослідження у відповідності до вирішення його конкретних завдань, у тому числі, методів математичної статистики з аналізом та інтерпретацією отриманих експериментальних результатів.

У процесі виконання дисертаційного дослідження автором використано такі групи наукових методів: загальнонаукові (аналіз та синтез, узагальнення, структурно-функціональний і синергійний аналіз, теоретичний аналіз літературних джерел, даних мережі Інтернет, контент-аналіз документальних матеріалів, опис), соціологічні, спортивно-педагогічні, психологічні та психофізіологічні, медико-біологічні методи дослідження, методи математичної статистики.

Наукова новизна, загальнонаціональне або світове значення дослідження полягає у тому, що **вперше**:

- сформовано систему знань, що розглядає багаторічну підготовку, відбір гравців та їх орієнтацію, контроль їх підготовки як цілісну систему централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, та доведено її значущість для реалізації на практиці на

якісно новому рівні з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спортивних командних ігор;

- обґрунтовано теоретико-методичні засади централізованої етапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту та розроблено багаторічну програму організації навчально-тренувальної та змагальної діяльності гравців юнацьких збірних команд з баскетболу;

- розроблено уніфіковану програму техніко-тактичної та фізичної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд;

- розроблено та апробовано критерії відбору баскетболістів під час підготовки найближчого резерву збірних команд та визначено їх довгострокову значущість;

- обґрунтовано педагогічні та організаційно-методичні засади, принципи відбору гравців у національні збірні команди різних вікових категорій;

- розроблено поетапний механізм селекції та алгоритм зворотної ротації спортсменів в ієрархічній системі інституту національних збірних команд, представлено технологію перманентного моніторингу потенційних кандидатів в умовах навчально-тренувальної і змагальної діяльності;

- обґрунтовано багаторівневу модель ігрової спеціалізації баскетболістів та визначено провідні фактори під час вибору ігрового амплуа;

- розроблено та впроваджено уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки гравців юнацьких національних збірних і представлено покроковий механізм її реалізації за роками в системі централізованої підготовки, та в ході проведення короткострокових тренувальних циклів та спеціалізованих зборів;

- визначено багаторічну динаміку становлення вищої спортивної майстерності в баскетболі та особливості підготовки гравців на різних стадіях багаторічного вдосконалення;

- розроблено багатоетапний алгоритм безпосередньої підготовки команди до змагань із конкретним суперником, що вирішує завдання ігрових налаштувань та переважний вибір організаційно-тактичних дій команди в захисті та нападі з урахуванням переваг та недоліків опонента;

- доведено найбільш сприятливі зони демонстрації найвищих спортивних результатів гравців у баскетболі та значущість змагань серед юнаків та юніорів під час формування найближчого резерву;

- обґрунтовано механізм комплексного контролю за тренувальними та змагальними навантаженнями баскетболістів кадетських та юніорських збірних команд у системі багаторічної підготовки найближчого резерву та розроблено універсальний алгоритм (протокол) тестування гравців національних збірних команд різних вікових категорій, встановлено чіткі критерії оцінювання ефективності їх виконання;

- підтверджено та доповнено новими даними співвідношення сил на міжнародній баскетбольній арені, тенденції розвитку світового баскетболу, роль окремих факторів під час підготовки спортивного резерву в провідних баскетбольних країнах світу, організаційно-методичні особливості підготовки найближчого резерву в ігрових командних видах спорту в різних країнах світу;

- розширено відомості про структуру змагальної діяльності в ігрових командних видах спорту, доповнено та уточнено дані щодо провідних компонентів структури змагальної діяльності баскетболістів високої кваліфікації різного ігрового амплуа та систем оцінки змагальної діяльності в баскетболі;

- доповнено та розширено знання щодо особливостей підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, багаторівневої системи відбору та орієнтації, моделювання та прогнозування, методики контролю та оцінювання змагальної діяльності.

Практична значущість дисертаційної роботи М.М. Безмилова полягає у тому, що на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень створено передумови для формування цілісної системи знань щодо підготовки резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, які обґрунтовано та впроваджено у навчально-тренувальний процес збірних юнацьких команд з баскетболу вікових категорій U14-U20, уніфіковано програми техніко-тактичної та фізичної підготовки, критерії відбору та ігрової орієнтації, модельні характеристики різних сторін підготовленості, алгоритм комплексного

контролю.

Результати дослідження увійшли до навчальної програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю.

Теоретичні положення та практичні рекомендації з підготовки гравців резерву впроваджено у діяльність громадської організації Федерація баскетболу України (2016-2021 рр.), у спортивну практику БК «Київ-Баскет», (2019 р.), про що свідчать відповідні акти впровадження.

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ) при викладанні навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту (спеціалізація – баскетбол), в програму курсів підвищення кваліфікації тренерів Федерації баскетболу України, в програму занять ліцензійних курсів відповідно до навчальних програм Федерації баскетболу України.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, які зараховані за темою докторської дисертації. Наукові результати висвітлено у 47 наукових публікаціях: 26 статей у наукових фахових виданнях МОН України, одна з яких проіндексована у базі даних Scopus (Q2), одна стаття у періодичному науковому виданні Румунії, проіндексованому в базі даних Scopus (Q4); дві статті у періодичних наукових виданнях США, проіндексованих в базі даних Scopus (Q2 і Q3); одна монографія; 11 публікацій апробаційного характеру; 10 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Особистий внесок здобувача у спільні публікації полягає в постановці проблеми, визначенні мети, завдань та виборі методів дослідження, статистичному аналізі та інтерпретації отриманих результатів, підготовці матеріалів до друку. Внесок співавторів визначається участю в організації досліджень окремих наукових напрямів, допомогою в обробленні матеріалів та частково в обговоренні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження оприлюднено на: VIII-XIII Міжнародних конференціях «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2015-2021); I Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 41-й річниці заснування Таджикського інституту фізичної культури імені Саїдмуміна Рахімова (Душанбе, 2012); Congresul Științific Internațional «Sport. Olimpism. Sănătate» (Кишинев, 2019); X Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я нації» (Вінниця, 2019); I-III Міжнародних конференціях «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2017-2020); Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики» (Київ, 2019); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України» (Київ, 2019); I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи» (Дніпро, 2016); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність» (Черкаси, 2017); II Всеукраїнській електронній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії» (Київ, 2019).

Також результати досліджень представлено автором на ліцензійних курсах для тренерів Федерації баскетболу України категорії «PRO» (Київ, 2018-2019), категорій «А» та «В» (Київ, 2018-2019; Одеса, 2018-2019; Рівне, 2018-2019; Суми, 2019; Харків, 2018-2019; Львів, 2019; Запоріжжя, 2019; Кам'янське, 2019), а також у дистанційному форматі для тренерів категорій «В», «А» та «PRO» з використанням сучасних комунікаційних платформ (2020-2022).

Вищезазначене свідчить, що результати докторського дисертаційного дослідження М.М. Безмилова у наукових публікаціях викладено повно та належним чином апробовано.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз докторської дисертації М.М. Безмилова дозволяє констатувати, що у рукопису відсутні академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації наукових даних і експериментальних результатів. Також це підтверджено відповідними матеріалами метрологічної експертизи дисертації фахівцями НУФВСУ (Київ): UNICHECK (19.12.2022) – ID перевірки: 1013329318; ID користувача: 100010637.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень докторської дисертації:

1. На нашу думку, при викладі положень наукової новизни, автору слід було б дотримуватись певної ієрархії, а саме:

- виходячи з теми дослідження, першим пунктом наукової новизни, логічно сформулювати «Обґрунтовано теоретико-методичні засади ... »;

- для завершення викладу позицій наукової новизни логічним виглядає «Сформовано систему знань, ...».

2. На нашу думку, дискусійним є використання термінів «управління» і «контроль» у назві пункту 1.5 «Управління і контроль в системі підготовки найближчого резерву національних збірних команд». У сучасній науці аксіоматичною виглядає думка багатьох науковців (Г.А. Лісенчук, В.О. Тищенко, О.О. Мітова та ін.) стосовно визначення контролю як однієї з провідних функцій системи управління, що свідчить про певну тавтологію у формулюванні назви зазначеного пункту.

3. У пункті 2.1.1.2 Емпіричні методи дослідження (стор. 141) автором зазначено, що «Особливу увагу в процесі роботи зі спеціальною науково-методичною літературою було приділено питанням дослідження інформативних критеріїв та показників, які відображають справжній ігровий потенціал молодих баскетболістів, ...». На нашу думку, логічним було б навести перелік цих інформаційних критеріїв і показників, які безсумнівно, мають важливу прогностичну значущість для визначення перспективності у резервному спорті.

4. Також дискусійним виглядає питання використання у додатковому

аналізі змагальної діяльності критеріїв «протиція кидкам» (рис. 2.10). На нашу думку, ці критерії є невід'ємним елементом індивідуальних захисних дій у змагальній діяльності гравців – відповідно їх застосування для додаткового аналізу змагальної діяльності потребує додаткового роз'яснення.

5. У розділі 3 проаналізовано педагогічні та організаційно-методичні засади підготовки спортивного резерву та відбору баскетболістів у різних країнах світу. На нашу думку, доцільним було б додати відомості про підготовку спортивного резерву та кваліфікованих баскетболістів у країнах Південної Америки (Аргентина, Бразилія), які неодноразово ставали призерами чемпіонатів світу та Олімпійських ігор, що також свідчить про достатньо високий рівень розвитку баскетболу у зазначених країнах.

6. У розділі 4 на рис. 4.3 і 4.4 (стор. 248, 249) наведено аналіз динаміки результатів виступів чоловічих і жіночих юнацьких збірних команд України на чемпіонатах Європи у різних вікових категоріях. На нашу думку, до діаграм бажано було б додати лінії тренду – саме, аналіз трендів дозволяє отримати додаткову інформацію для якісного аналізу та інтерпретації отриманих результатів.

7. У розділі 5 (стор. 321, 322) автор констатує, що «За еталон потрібно брати ... дані, які є характерними для техніко-тактичної діяльності найкращих спортсменів в рамках своїх вікових категорій. Побудова таких еталонних моделей дозволяє побачити, наскільки рівень реалізації техніко-тактичних дій провідними гравцями відрізняється від середньостатистичних даних в рамках конкретного амплуа ...». На нашу думку, що викладено у дослідженнях фахівців (Р.О. Сушко, 2011; Д.Г. Сердюк, 2016) значна частина науковців, у якості альтернативного варіанту побудови модельних характеристик молодих гравців, пропонує побудову проміжних (орієнтовно-оптимальних, індивідуальних) моделей змагальної діяльності на основі провідних ігрових якостей спортсменів (високий рівень) при середньому (або вищому за середній) рівні розвитку інших якостей з урахуванням особливостей ігрового амплуа та темпів фізичного розвитку. Отже, авторська теза потребує додаткового роз'яснення.

8. У розділі 6 (стор. 402) автор констатує, що «Обраний фахівцями підхід повинен ґрунтуватися на врахуванні таких важливих факторів, як: 1) період відпочинку після клубного сезону; 2) дати проведення офіційних змагань; 3) фактичний стан підготовленості гравців збірної на початок навчально-тренувальних зборів». На нашу думку, цей перелік слід доповнити фактором «кількісно-якісний рівень змагальної практики у клубі», який також є досить важливим і може, істотним чином, нівелювати дію інших факторів.

9. У розділі 7 (стор. 426) автор констатує, що «Загальний контроль змагальної діяльності юнацьких збірних умовно можна розподілити на аналіз командних та індивідуальних кількісно-якісних дій». На нашу думку, автор мав на увазі розподіл загального контролю на контроль командних та індивідуальних кількісно-якісних дій, що підтверджено даними на рис. 7.7.

10. У розділі 8 (стор. 451) автор використовує термін «ігрова сегрегація». У багатьох словниках термін «сегрегація» визначають як різновид дискримінації, тому, на нашу думку, більш доречним у кваліфікаційних наукових роботах зі спеціальності 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт» (017 Фізична культура і спорт) використовувати аналогічні терміни – «розподіл», «відокремлення», «диференціація», тощо.

Перераховані недоліки і зауваження, переважним чином, мають дискусійний характер, суттєво не впливають на науковий і методологічний рівень дослідження, не знижують його загальної позитивної оцінки і спрямовані на подальше вдосконалення наукових здібностей її автора.

Висновок. Дисертаційна робота Безмилова Миколи Миколайовича на тему «Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)», є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну стосовно вирішення актуальних завдань галузі – містить сформовану систему знань щодо багаторічного вдосконалення, відбору гравців та їх орієнтації, контролю їх підготовленості як складових компонентів централізованої підготовки резерву національних збірних команд України з ігрових видів спорту, відповідає вимогам

наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами) і «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 (п. 7, 9), а її автор, Безмилов Микола Миколайович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт» (017 – Фізична культура і спорт) галузі знань 01 – Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
завідувач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини,
фізичного виховання і здоров'я
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
Міністерства охорони здоров'я України

Едуард ДОРОШЕНКО